(1340) "**यम उपरमे**" (I-भ्वादिः-819-984. सक. अनि. पर.) [अ]
'यमेरुपरमे यच्छेद् यमयेत् परिवेषणे।' (श्लो. 148) इति **देवः**।
यामकः-मिका, [1]**यमकः**-मिका, [2]**आयामकः**-मिका, [3]**यियंसकः**-सिका,
[4]**यंयमकः**-यँय्यमकः-मिका;
[5]**यन्ता**-यन्त्री, **यमयिता**-आयामयिता-त्री, **यियंसिता**-त्री, **यंयमिता**-त्री;

---

1. '**यमोऽपरिवेषणे**' (ग. सू. भ्वादौ) इति पठ्यते। तस्य चायमर्थः— '**न कम्यमिचमाम्**' (ग. सू. भ्वादौ) इत्यतो नेति वर्तते। उपरमार्थे पठितो यो **यम**धातुः स एव परिवेषणरूपार्थभिन्नार्थ एव घटादिपाठं न प्राप्नोति—अर्थात् परिवेषणार्थे घटादिः—इति। तथा च '**नियमयन्** ब्राह्मणान्' इत्यादिषु परिवेषणार्थकत्वात् घटादित्वम्। तेन मित्त्वात्, 'मितां ह्रस्वः' (6-4-92) इति णौ उपधाह्रस्वे रूपमेवं सर्वत्र बोध्यम्। यदा तु परिवेषणभिन्नार्थकत्वं—तदानीं **आयामयन्** (=द्राघयन्, व्यापारयन् वा इत्यर्थः) इत्यादिषु मित्त्वनिषेधात् उपधावृद्धिरेवेति बोध्यम्। एवमुत्तरत्रापि।

2. **मैत्रेयरक्षित - काशिकाकार - न्यासकार-धातुवृत्तिकार - सिद्धान्त-कौमुदीकार**मतानुसारेणात्र प्रयोगे मित्त्वनिषेधात् रूपमेवम्। **क्षीरस्वामी** तु '**यमोऽपरिवेषणे**' (ग. सू. भ्वादिः) इत्यत्र पूर्वस्मात् गणसूत्रात् '**न**' इत्यननुवर्त्य **आयमयन्** इत्येव साधुरिति विपरीतेन साधयति—तथाहि—"**यमयति, नियमयति**, परिवेषणे तु—**यामयति** श्राद्धेऽन्नम्, **आयामयति** चन्द्रम्।" इति। तदेतत् **पुरुषकारादिषु** बहुधा खण्डितमिति नेह प्रतन्यते।

3. सन्नन्तात् द्वित्वादिके मकारस्य नत्वे, 'नश्चापदान्तस्य—' (8-3-24) इति अनुस्वारे च रूपमेवम्।

4. यङन्तात् '**नुगतोऽनुनासिकान्तस्य**' (7-4-85) इति नुगागमः, तस्य पदान्तवद्भावेन परसवर्णविकल्पः।

5. तृजादिषु '**यमिर्ग्रमन्तेष्वनिडेक इष्यते**' (व्याघ्रभूतिकारिका, **भाष्ये** 7-2-10) इति वचनाद् धातोरनिट्त्वम्। मकारस्यानुस्वारे परसवर्णे चैवं रूपम्।

[अ] '**यमो गन्धने**' (1-2-15) इति सूत्रे **गन्धन**रूपस्य (**गन्धनम्**=सूचनम्' परदोषाविष्कार इति यावत्।) अर्थस्याप्युपादानात्, धातोरस्योपसर्गवशात्, स्वभावाद् वा तत्राप्यर्थे वृत्तिरिति ज्ञेयम्। भ्वादिष्वेव पुरस्तात् (819 संख्यायां) '**यमोऽपरिवेषणे**' (ग. सू. भ्वादौ) इति यत् पठ्यते—तत्तु '**यम उपरमे**' इत्युत्तरत्रात्रैव विकरणे पठितस्यार्थविशेषे घटादिपाठ–तन्निषेधार्थरूपप्रयोजनद्वयवशादिति ज्ञेयम्। उत्तरत्र चैतद् व्यक्तीभविष्यति। '**परिवेष्टने एव मित्**' इति **काशकृत्स्नः**। इति **केचित्**।